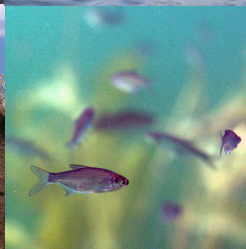
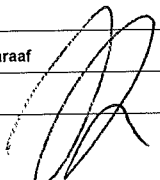

**Natuurtoets Flora- en faunawet
natuuronwikkeling Jagersrust**

Natuurtoets Flora- en faunawet natuuronwikkeling Jagersrust

referentie	projectcode	status
HT331-20/posm/006	HT331-20	concept 01
projectleider	projectdirecteur	datum
drs. M.J. Schilt	ing. M.T. Marshall	26 juni 2012

autorisatie	naam	paraaf
goedgekeurd	drs.ing. C.A. Nelisse-Rovers	

INHOUDSOPGAVE	blz.
1. INLEIDING	1
1.1. Aanleiding	1
1.2. Planlocaties	1
1.3. Leeswijzer	2
2. TOETSINGSKADER	3
3. WERZAAMHEDEN	5
3.1. Deelgebied A	5
3.2. Deelgebied B	6
3.3. Toekomstbeeld beide deelgebieden	6
4. RESULTATEN	7
4.1. Methode	7
4.2. Planlocaties	7
4.3. Vaatplanten	7
4.4. Grondgebonden zoogdieren	9
4.5. Vleermuizen	10
4.6. Vogels	13
4.7. Reptielen	14
4.8. Amfibieën	14
4.9. Vissen	16
4.10. Dagvlinders, libellen en overige ongewervelden	16
5. SAMENVATTING	19
6. BRONNEN	21
laatste bladzijde	21
BIJLAGEN	aantal blz.
I Gedragscode Bosbeheer	15

1. INLEIDING

1.1. Aanleiding

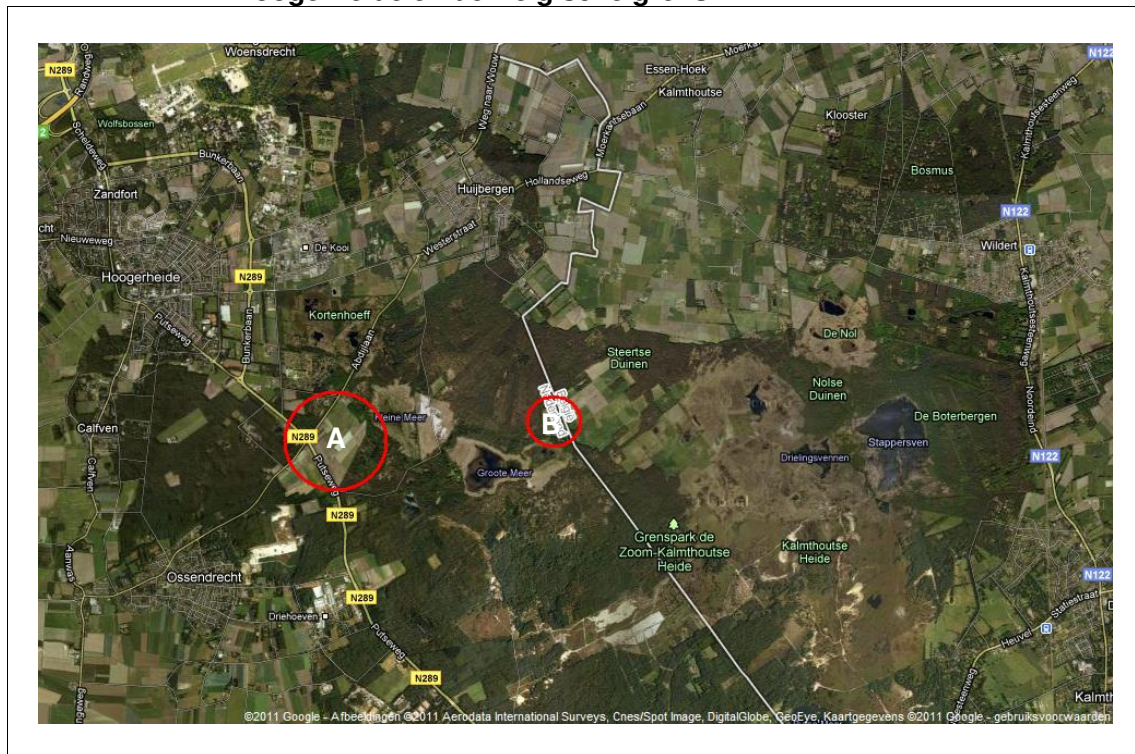
Woensdrecht behoort tot het revitaliseringsgebied Brabantse Delta. Ten behoeve van deze revitalisering zijn verschillende projecten in het landelijk gebied gestart, waaronder de 'natuurontwikkeling Jagersrust'. Voor deze natuurontwikkeling zal onder andere bos worden gekapt, grond van een landbouwenclave worden afgegraven en er zullen sloten worden gedempt, afgegraven en aangelegd.

1.2. Planlocaties

De landbouwenclave Jagersrust ligt op de Brabantse Wal tussen Ossendrecht en Hoogerheide. Midden in dit gebied liggen kwetsbare vennen, zoals het Mosveen, de Kleine Meer en de Groote Meer.

Het totale project is onderverdeeld in meerdere trajecten. In dit rapport richten wij ons op twee deelgebieden van dit natuurontwikkelingsproject (zie afbeelding 1.1). Deels zijn de twee plangebieden in eigendom van Natuurmonumenten. Delen zijn particulier bezit van agrariërs. De gronden van de agrariërs zijn benodigd voor de realisatie van de natuurdoelstellingen. Voor de mogelijke onteigening en het realiseren van de gewenste natuurontwikkeling dient een bestemmingsplan opgesteld te worden. Voor het opstellen van een bestemmingsplan, is het uitvoeren van een natuurtoets nodig, om de effecten van de natuurontwikkeling op aanwezige natuurwaarden inzichtelijk te maken. In 2011 heeft Econsultancy een oriëntatiefase als onderdeel van de habitattoets Natuurbeschermingswet uitgevoerd in het kader van het project Natuurontwikkeling Jagersrust voor beide planlocaties [lit. 1]. In de nu voorliggende natuurtoets is in het kader van de Flora en Faunawet (Ffwet) uitgevoerd. Er is inzichtelijk gemaakt of er mogelijk beschermde soorten aanwezig zijn op de planlocaties (op basis van literatuuronderzoek), en wat de eventuele consequenties en vervolgstappen zijn ten aanzien van Ffwet.

Afbeelding 1.1. Ligging planlocaties A (Jagersrust) en B (grensperceel) (rood) nabij Hoogerheide en de Belgische grens

1.3. Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft een beschrijving van het toetsingskader in relatie tot de Ffw. Hoofdstuk 3 beschrijft de werkzaamheden. In hoofdstuk 4 wordt de mogelijke aanwezigheid van beschermde flora en fauna in het plangebied aan de hand van de literatuurstudie en de consequenties daarvan voor het voornemen inzichtelijk gemaakt. Hoofdstuk 5 vat de conclusies over de effecten van de werkzaamheden op beschermde soorten samen.

2. TOETSINGSKADER

De bescherming van soorten is in Nederland geïmplementeerd in de Ffw. Op grond van de Ffw is een groot aantal dier- en plantensoorten aangewezen als beschermde inheemse soort. Ten aanzien van de beschermde inheemse diersoorten kent de Ffw een verbod op het verontrusten, vangen en doden van soorten en het verstoren, vernielen en beschadigen van hun nesten, voortplantings-, rust- en verblijfplaatsen (artikel 9 tot en met 13).

Ten aanzien van de beschermde inheemse plantensoorten geldt een verbod op het plukken en anderszins beschadigen (artikel 8). Voor alle soorten (beschermde en onbeschermde) kent de Ffw een zorgplicht. De zorgplicht houdt in dat iedereen voldoende zorg in acht moet nemen voor alle in het wild voorkomende dieren en planten en hun leefomgeving. Dit is een algemene fatsoenseis, die voor iedereen geldt en verder gaat dan de beschermde plant- en diersoorten.

De beschermde dier- en plantensoorten, die zijn opgenomen in de Ffw, zijn verdeeld in tabellen (zie het volgende kader). Tabel 1 geeft de algemene soorten weer, die licht beschermd zijn. In dit rapport wordt naar deze soorten verwezen als 'tabel 1-soort'. Tabel 2 geeft de minder algemene, middelzwaar beschermde soorten weer. In tabel 3 staan soorten die worden genoemd in bijlage 1 van de AMvB Ffw en soorten vermeld in bijlage IV van de HR en deze zijn zwaar beschermd. In dit rapport worden soorten, die staan vermeld in de tabellen 2 en 3 van de AMvB Ffw, aangeduid met de termen 'tabel 2-soort' respectievelijk 'tabel 3-soort'. Alle inheemse vogelsoorten vallen onder een beschermingsregime dat gelijk is aan dat van de tabel 3-soorten.

Beschermingregimes Flora- en faunawet

Algemene soorten

Voor algemene soorten (tabel 1-soorten of licht beschermd) geldt een vrijstelling voor artikel 8 tot en met 13 van de Ffw. Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld, behalve de zorgplicht. Voor deze soorten hoeft geen ontheffing te worden aangevraagd.

Minder algemene soorten

Voor een aantal minder algemene soorten (tabel 2-soorten of middelzwaar beschermd) geldt een vrijstelling voor artikel 8 tot en met 13 van de Ffw, mits activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de minister van Economische zaken, Landbouw & Innovatie (EL&I, voorheen LNV) goedgekeurde gedragscode. Een gedragscode kan door een sector of ondernemer zelf opgesteld worden ter goedkeuring door de Minister van EL&I of er kan een reeds goedgekeurde gedragscode worden gebruikt. Wanneer volgens een goedgekeurde gedragscode wordt gewerkt, hoeft voor deze soorten geen ontheffing te worden aangevraagd. Als niet volgens een goed gekeurde gedragscode wordt gewerkt moet voor het overtreden van verbodsbepalingen ten aanzien van deze soorten een ontheffing van de Ffw worden aangevraagd. Bij de beoordeling van deze aanvraag vindt een zogenaamde lichte toets plaats, wat wil zeggen dat alleen wordt getoetst of geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.

Soorten van bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten en bijlage IV van de Habitatrichtlijn

Voor ingrepen in het kader van bestendig beheer & onderhoud en bestendig gebruik, kan gebruik gemaakt worden van een door het ministerie van EL&I goedgekeurde gedragscode. Als het werken volgens een goedgekeurde gedragscode niet mogelijk is moet voor het overtreden van verbodsbepalingen ten aanzien van deze soorten (tabel 3-soorten of zwaar beschermd) een ontheffing van de Ffw worden aangevraagd. Voor het overtreden van verbodsbepalingen ten aanzien van deze soorten in deze groep voor ruimtelijke inrichting of ontwikkeling is altijd een ontheffing noodzakelijk.

Een ontheffingaanvraag voor deze groep soorten wordt getoetst aan drie criteria: 1) er is sprake van een in of bij de wet genoemd belang (zie volgende alinea), 2) er is geen alternatief, 3) doet geen afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.

Een ontheffing voor soorten van bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten kan worden aangevraagd op grond van alle belangen uit dit Besluit. Hieronder vallen onder andere:

- bescherming van flora en fauna (b);
- volksgezondheid of openbare veiligheid (d);
- dwingende redenen van groot openbaar belang, van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e);
- uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (j).

Een ontheffing voor soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn kan worden aangevraagd op grond van alle belangen uit de Habitatrichtlijn. Een groot verschil met het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten is dat belang j, uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling, daarin niet is opgenomen. In die combinatie kan een initiatief alleen plaatsvinden als alle negatieve effecten volledig worden voorkomen.

Vogelsoorten

De meeste vogelsoorten maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat om een nieuw nest te maken. Deze vogelnesten voor eenmalig gebruik vallen alleen tijdens het broedseizoen onder de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet. Voor deze soorten is geen ontheffing nodig voor werkzaamheden buiten het broedseizoen. Buiten het broedseizoen mogen deze nesten worden verwijderd of verplaatst, tenzij in specifieke situaties er een ecologisch zwaarwegend belang is om nesten die normaliter niet jaarrond beschermd zijn toch jaarrond te beschermen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer door een ingreep een groot deel van de nestgelegenheid van een bepaalde populatie dreigt te verdwijnen. Voor het verstoren van vogels (in het broedseizoen) is het aanvragen van ontheffing voor ruimtelijke ingrepen in principe niet aan de orde omdat bijna altijd een alternatief voorhanden is, namelijk werken wanneer geen broedende vogels aanwezig zijn. De flora- en faunawet kent geen standaardperiode voor het broedseizoen. Het gaat erom of er een broedgeval is.

Verblijfplaatsen van vogels die hun verblijfplaats het hele jaar gebruiken zijn jaarrond beschermd. Hieronder vallen:

1. nesten die buiten het broedseizoen worden gebruikt als vaste rust- en verblijfplaats (bijvoorbeeld: steenuil);
2. nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop (bijvoorbeeld: roek, gierzwaluw en huismus);
3. nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing (bijvoorbeeld: ooievaar, kerkuil en slechtvalk);
4. vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen (bijvoorbeeld boomvalk, buizerd en ransuil).

Voor verstoring van deze soorten is een ontheffing noodzakelijk. Deze kan alleen aangevraagd worden op basis van een wettelijk belang uit de Vogelrichtlijn. Dat zijn:

- bescherming van flora en fauna (b);
- veiligheid van het luchtverkeer (c);
- volksgezondheid of openbare veiligheid (d).

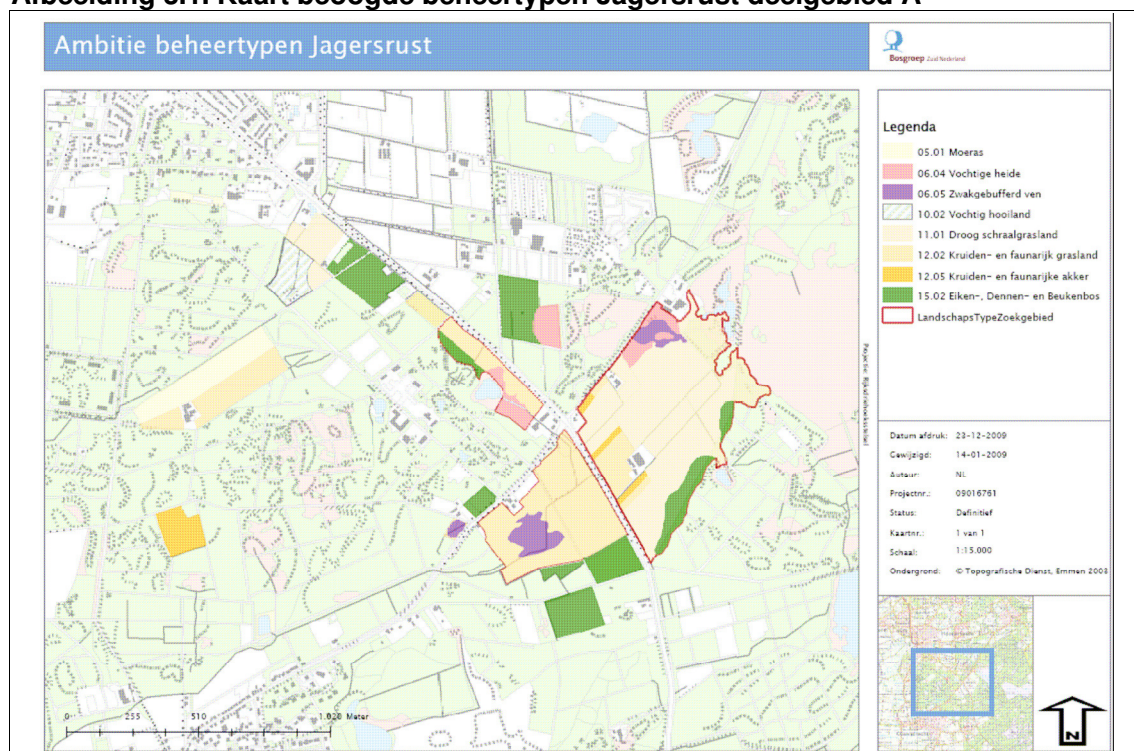
3. WERZAAMHEDEN

3.1. Deelgebied A

Het projectgebied 'Jagersrust' (circa 39 ha) is gelegen op circa 2 kilometer ten zuidoosten van Hoogerheide in de gemeente Woensdrecht, en is grotendeels gelegen in de kilometerhokken 82-380 en 83-380. De projectlocatie bestaat voornamelijk uit akkers en weilanden en circa 5,8 ha bos. Ongeveer 19 hectare is in eigendom van Natuurmonumenten, de rest is particulier bezit. Om landschappelijke aansluiting te kunnen realiseren is ook een deel van het omringende bos bij het projectgebied betrokken. Deze aangrenzende percelen zijn al in beheer bij Natuurmonumenten.

Het voornemen is om het plangebied landschappelijk in te richten en in te passen in de aangrenzende natuurgebieden. Om de beoogde beheertypen te kunnen realiseren, zal bos gekapt worden (ongeveer 5 ha), grond afgeplagd (ongeveer 5 ha) en afgegraven worden (ongeveer 27 ha) en wordt er een sloot gegraven. Ook worden aanwezige sloten gedempt/verondiept met vrijkomende grond, meer dan 90 % van de vrijkomende grond zal echter afgevoerd moeten worden (naar schatting ruim 130.000 m³). Daarnaast wordt bosontwikkeling gestimuleerd op twee hectare en wordt ongeveer één hectare akker en één hectare bloemrijkgrasland ingezaaid. In afbeelding 1.2 staan de beoogde beheertypen voor deelgebied A. In deelgebied A zijn drie percelen met bebouwing. Op deze percelen met aangrenzende huispercelen worden geen maatregelen uitgevoerd

Afbeelding 3.1. Kaart beoogde beheertypen Jagersrust deelgebied A

In deelgebied A zijn drie percelen met bebouwing. Op deze percelen met aangrenzende huispercelen worden geen maatregelen uitgevoerd.

Kappen en afgraven

Op de aansluiting naar het Kleine meer en het Ranonkelven wordt alle hout verwijderd en aanvullend geplagd.

Afgraven en ophogen sloten

Om zoveel mogelijk voedingsstoffen uit het gebied te verwijderen worden alle percelen (behalve de bloemrijke akkers en graslanden) afgegraven tot op het minerale zand of, indien aanwezig, de leemlaag. Dit geldt ook voor de aanwezige sloten die over het gehele profiel tot op het minerale zand worden geschoond. In het verleden is het maaiveld waarschijnlijk geëgaliseerd. Door het volgen van het oorspronkelijke maaiveld zal een glooiend, natuurlijk profiel ontstaan. Op plaatsen waar dit niet zo is wordt door het afgraven van een deel van het minerale zand een glooiend profiel gemaakt. Het vrijkomende zand wordt dan gebruikt voor het aanvullen van de sloten. In het noordelijk deel van het gebied heeft in het verleden een ven gelegen. Dit ven wordt door uitgraven weer hersteld door het afgraven van de soms meer dan een meter dikke laag humusrijk zand.

Graven grenssloot

Grenzend aan deze percelen wordt een scheidingssloot van een meter breed en een halve meter diep gegraven.

Inzaaien akker en ontwikkelen bloemrijk grasland.

Op de overgang van cultuur naar natuur (zie kaart) worden een paar kleine perceeltjes ingericht als akker en bloemrijk grasland. Hier wordt de bodem niet afgegraven, maar kan door uitmijnen verarmd worden. Het op deze kleine schaal in stand houden van weinig milieubelastende landbouw draagt sterk bij aan het in stand houden van de biodiversiteit.

3.2. Deelgebied B

Deelgebied B is een kleine zes hectare groot. Het voornemen is dit deelgebied in te richten als bos. De mogelijkheid bestaat dat het terrein ingericht zal worden als natte of droge heide. Aangenomen wordt dat het realiseren van natte of droge heiden zonder ingreep niet mogelijk is vanwege de huidige bemestingstoestand van het perceel.

3.3. Toekomstbeeld beide deelgebieden

De beide landbouwenclaves (beide deelgebieden) zullen door deze ingrepen worden omgevormd tot kleinschalig agrarisch cultuurlandschap met in deelgebied A ook een ven en vochtige heide. Hier wisselen extensief beheerde wei/hooilanden, graanakkers elkaar af. Als afscheiding van de verschillende percelen worden houtwallen aangelegd. De wei- en hooilanden kunnen zich tot bloemrijke graslanden ontwikkelen. Door het extensief beheer van de (reservaats)akkers kunnen hier typische akkerkruidenvegetaties tot ontwikkeling komen. De combinatie van deze akkers, weilanden en houtwallen en een ven kunnen een diversiteit aan soorten uit alle soortgroepen. [lit. 9]

4. RESULTATEN

In dit hoofdstuk wordt de aanwezigheid van en de eventuele negatieve effecten van het voornemen op beschermde soorten in en in de directe omgeving van de planlocatie onderzocht.

4.1. Methode

Bureaustudie

Op grond van verspreidingsatlassen, internetbronnen en de op internet vrij verkrijgbare verspreidings- gegevens is aangegeven of wettelijk beschermde flora en fauna aanwezig is c.q. vrijwel met zekerheid kan worden verwacht. Om een beeld te krijgen van de aanwezige soorten zijn bijvoorbeeld de websites van Telmee [lit. 2.], RAVON [lit. 3.] en de Vlinderstichting [lit. 4.] geraadpleegd. Op Telmee.nl worden gegevens van Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's zoals RAVON, SOVON en FLORON), samenwerkend in de koepelorganisatie VeldOnderzoek Flora en Fauna (VOFF) weergegeven. De planlocaties liggen in de uurhokken (5 bij 5 km) 49-45 en 49-46.

4.2. Planlocaties

Het plangebied Jagersrust ligt bovenop de Brabantse Wal. De Brabantse Wal vormt de overgang van het zandlandschap naar het Zeeuwse kleilandschap. Bovenop deze wal is een gebied gelegen met bossen, droge en natte heiden, landbouwontginningen, kleine stuifzanden en enkele van Brabants grootste vennen [lit. 8]. De planlocaties zelf betreffen kleine landbouwontginningen omringd door dichtere en halfopen bossen met heide en poelen en vennen (o.a. het Kleine Meer) (zie afbeelding 4.1).

Afbeelding 4.1. Omgeving planlocaties met halfopen bossen met heide, vennen en poelen [lit. 10]

4.3. Vaatplanten

Uit de gegevens van Telmee.nl [lit. 2] blijkt dat de volgende beschermde soorten sinds 2009 zijn waargenomen in de uurhokken van de planlocaties.

Tabel 4.1. Waargenomen vaatplantsoorten in de uurhokken van de planlocaties in de periode 2009-2012 [lit. 2]

tabel 1	tabel 2	Habitatrichtlijn
aardaker	beenbreek	drijvende waterweegbree
akkerklokje	jeneverbes	
brede wespenorchis	klein glaskruid	
grasklokje	kleine zonnedaauw	
kleine maagdenpalm	klokjesgentiaan	
koningsvaren	lange ereprijs	
	prachtklokje	
	ronde zonnedaauw	
	steenanjer	
	tongvaren	
	veldsalie	
	waterdrieblad	
	wilde gagel	

Biotoopeisen van tabel 2-soorten vaatplanten die mogelijk op of in de omgeving van het plangebied voorkomen

Beenbreek groeit op zonnige plaatsen op natte, voedselarme, matig zure grond (veen en sterk humeus tot weinig zand en leem), op plekken met een weinig schommelende waterstand. De soort verdraagt geen langdurige overstroming. Je komt hem tegen in moerassen (moerassige plaatsen in heide- en veengebieden), hoogveen, gagelstruweel, waterkanten (langs greppels in natte heide, langs vennen en aan de rand van verlandende vennen).

De jeneverbes groeit op zonnige, open plekken op droge, voedselarme, zwak zure tot zure grond (stenige plaatsen en zand, vooral voormalig stuifzand). In België ook op natte, zure veenbodems en op droge kalkhellingen. Je komt hem tegen op stuifzand, duinen, open naaldbossen, struwelen, heide, rotsige hellingen en open plekken in loofbossen.

Klein glaskruid groeit op zonnige tot halfbeschaduwde plaatsen op matig droge tot vochtige, voedselrijke, met name stikstofrijke, doorlatende grond en op kalkrijke, stenige plaatsen.

Kleine zonnedaauw groeit op zonnige, open plaatsen op zuur, voedselarm en nat veen, zand of leem. Je vindt hem op heide (padranden, in wagensporen en op afgeplagde plekken), waterkanten (venoevers), hoogveen, afgravingen (zand), droogvallende vennen, greppels, bermen en langs spoorwegen (spoorbermen).

De klokjesgentiaan groeit op zonnige plaatsen op vochtige tot natte, voedselarme, zwak zure tot zure grond (zand, leem en veen). Je kunt hem vinden op heide (dopheidevelden op leem, o.a. langs paden), blauwgrasland, schraal hooiland, laag blijvend grasland, bermen in heideontginningen, afgeplagde stukken en glooiingen op de grens van natte heide en grasland.

De lange ereprijs is te vinden op zonnige plaatsen op vochtige tot natte, matig voedselrijke, humeuze, neutrale tot zwak zure zandgrond. Hij staat op oevers (rivieren, greppels, beken, kanalen en sloten), ruig grasland, bermen en spoorbermen.

Prachtklokje groeit op zonnige tot soms licht beschaduwde plaatsen op matig droge tot matig vochtige, matig voedselarme tot matig voedselrijke, kalkrijke grond (leem, mergel en stenige plaatsen).

Ronde zonnedaauw staat op zonnige, open plaatsen op natte, voedselarme, zure grond. Vaak tussen veenmos (hoogveen, laagveen en weinig zand of leem). Je komt hem tegen in moerassige heide, hoogveen, veenmosrietland, waterkanten (langs veenplassen en op kale plekken langs slootkanten), hooiland (blauwgrasland), duinen (duinvalleien) en afgravingen (zandgroeven).

De steenanjel staat op zonnige, warme plaatsen op droge, matig voedselarme, kalkarme, zwak zure grond (vooral op zand, maar soms op leem, zavel, mergel en stenige plaatsen). Hij is te vinden in grasland met een kort, gesloten vegetatiedek, weiland langs kleine rivieren, bermen, kanaaldijken, wallen, duinen en stenige hellingen.

Tongvaren komt niet voor op zonnige maar op halfbeschaduwde tot beschaduwde plaatsen op vochtige, vrij voedselarme, humeuze of stenige, kalkhoudende grond en is vorstgevoelig.

Veldsalie groeit op zonnige, warme plaatsen op matig droge tot matig vochtige, matig voedselarme tot matig voedselrijke, kalkhoudende grond (zavel, leem, slibhoudend zand en lichte klei).

Waterdrieblad heeft een voorkeur voor zonnige, soms half beschaduwde plaatsen in ondiep, matig voedselarm tot matig voedselrijk, neutraal tot zwak zuur water. De soort is zoutmijdend (veen of sterk weinig zand en leem). Waterdrieblad is te vinden in moerassen (laagveenmoeras en beekdalmoeras), soms in moerasbossen, verlandende plassen, petgaten, kleine plassen, verlandende sloten, waterkanten in veenweidegebieden, oude Maasmeanders, duinen (duinplassen), vennen, poelen en soms in hoogveenpoeltjes.

Wilde gagel heeft een voorkeur voor zonnige plaatsen op vochtige tot natte, matig voedselarme, zwak zure tot zure, venige grond (veen, zand en leem). Wilde gagel is te vinden op heide, langs waterkanten (langs heidevennen), hoogveen, langs berkenbroekbos op oude veendijken, langs moerasbossen, duinen (duinvalleien), langs spoor sloten en greppels en moerassen (laagveenmoeras).

Drijvende waterweegbree heeft een voorkeur voor zonnige plaatsen in stilstaand of zwak stromend water, matig voedselarm tot matig voedselrijk, zwak zuur tot licht basisch, met een bodem van meestal niet of maar weinig humeus zand. Ook op periodiek droogvallende oevers. Drijvende waterweegbree is te vinden in het water van vennen, vijvers, beken, pas gegraven of regelmatig geschoonde poelen en sloten, afwateringskanaaltjes en kanalen.

[lit. 5]

Effecten en conclusie

Alle hierboven beschreven zwaar(der) beschermde soorten (tabel 2-soorten en één HR-soort) komen voor op zonnige plekken en/of in of aan het water/in moerassituaties en/of op kalkhoudende grond. Deze omstandigheden komen wel voor in de directe omgeving van het plangebied, maar niet op de planlocaties (in de te kappen bossen en op de akkers) zelf.

De werkzaamheden zullen geen negatieve effecten hebben op deze soorten. In de toekomstige situatie ontstaan er geschikte omstandigheden voor een diversiteit aan (beschermde en niet beschermde) vaatplanten. Vervolgstappen in het kader van de Ffwet zijn niet nodig.

4.4. Grondgebonden zoogdieren

Gegevens

Uit de gegevens van Telmee.nl [lit. 2] blijkt dat de volgende beschermde soorten zijn waargenomen in de uurhokken van de planlocaties.

Tabel 4.2. In de uurhokken van de planlocaties waargenomen beschermde grondgebonden zoogdieren in de periode 2009-2012 [lit. 2]

tabel 1	tabel 2
haas	rode eekhoorn
ree	
woelrat	

Verschillende van de waargenomen licht beschermde tabel 1-soorten, zoals egel, haas en mol stellen geen hoge eisen aan hun leefgebied. In het onderstaande kader wordt een beschrijving gegeven van de biotoopeisen van de eekhoorn:

Biotoopeisen van de eekhoorn

Eekhoorns komen voor in loofbos, naaldbos of gemengd bos maar ook in tuinen, parken en houtwallen in de buurt van bos. Mits er voldoende voedsel beschikbaar is, komen ze ook in bebouwd gebied. Hun voorkeur gaat uit naar ouder bos (naaldbomen ouder dan 20 jaar en loofbomen ouder dan 40-80 jaar) omdat daar meer voedsel en nestgelegenheid is [lit. 6].

Effecten en conclusie

Het voorkomen van licht beschermde zoogdiersoorten op de planlocatie is niet uit te sluiten. Omdat voor licht beschermde soorten in het kader van de Ffwet een vrijstelling geldt, is een ontheffingsaanvraag niet nodig.

De kans bestaat dat vaste verblijfplaatsen van de eekhoorn in de te kappen bomen aanwezig zijn. Naar verwachting blijft na de realisatie van de plannen echter voldoende leefgebied over in de directe omgeving. Het verwijderen van de stukjes bos heeft geen effect op de functionaliteit van het leefgebied van de eekhoorn. Vlak voor het kappen van bomen in het gebied, dient door ter zake doende deskundige bepaald te worden of zich een eekhoorn-nest bevindt in de te kappen bomen (zie ook paragraaf 4.5 en 4.6). Eekhoorns hebben meerdere nesten in hun territorium. In de periode februari-maart kiest een eekhoornvrouw-tje een nest om haar jongen in te krijgen. Het is dus van belang om de bomen te kappen:

- vóór deze periode, zodat er geen nest gemaakt kan worden;
- of als de nesten verlaten zijn.

Met in achtneming van bovenstaande maatregelen vindt geen ontheffingsplichtige verstoring van het leefgebied plaats. Als toch een nest aanwezig blijkt in een te kappen boom, moet gewacht worden tot de eekhoorn uit eigen beweging deze vaste verblijfplaats verlaat, na de nestperiode.

4.5. Vleermuizen

Gegevens

Uit de gegevens van Telmee.nl [lit. 2] blijkt dat de volgende vleermuissoorten zijn waargenomen in de uurhokken van de planlocaties

Tabel 4.3. De waargenomen vleermuissoorten in de uurhokken van het plangebied in de periode 2008-2012 [lit. 2]

tabel 3		
gebouwbewonende soorten	gebouw- en boombewonende soort	boombewonende soorten
gewone dwergvleermuis	ruige dwergvleermuis	rosse vleermuis
laatvlieger	baardvleermuis	watervleermuis
grijze grootoorvleermuis	franjestaart	
	gewone grootoorvleermuis	

Hieronder volgt een biotoopbeschrijving van de waargenomen vleermuissoorten.

**Biotoopeisen van vleermuissoorten die mogelijk in of in de omgeving van het plangebied voorkomen
gebouwbewonende soorten**

(Kraam)kolonies van gewone dwergvleermuizen zijn in Nederland vooral in gebouwen, in spouwmuren, achter betimmering en daklijsten, of onder dakpannen gevonden. Gewone dwergvleermuizen zijn plaatstrouw, maar gebruiken meerdere verblijfplaatsen en verhuizen relatief vaak. In de bebouwde kom zijn de baltsvluchten van roepende mannetjes in hun territorium in de herfst gemakkelijk op te sporen. In die situatie zijn de paarverblijven in spleten in en om gebouwen echter moeilijk te vinden. Vaak liggen er in een stad of dorp veel territoria in een bepaalde wijk. Uit het buitenland zijn ook paarverblijven uit nest- en vleermuiskasten en boomholtes bekend. Gebouwen worden ook als winterverblijf gebruikt, waarbij vergelijkbare plaatsen als in de zomer benut worden. Systematisch zoeken naar winterslapende dieren is daardoor moeilijk. Overwinterende gewone dwergvleermuizen worden vooral bij toeval gevonden in spouwmuren, onder dakpannen, achter betimmering en daklijsten. Daarnaast zijn ze ook in spleten in de muur van kerktorens, en in spleten in grotten, groeves, betonnen bruggen en parkeergarages en dergelijke gevonden. Ze kiezen temperatuurgevoelige winterslaapplaatsen. Bij vorst zoeken ze vaak verwarmde huizen op.

Kraamkolonies van laatvliegers komen voor zover bekend alleen in gebouwen voor. Ze wonen in de spouwmuur, achter de betimmering, onder daklijsten en dakpannen of onder het lood rondom de schoorsteen. Soms worden ze ook op zolders aangetroffen. In vleermuiskasten worden laatvliegers zelden aangetroffen. Solitaire mannetjes worden soms achter vensterluiken gevonden. In de paartijd (september-oktober) worden vergelijkbare verblijven gebruikt. Laatvliegers bewonen een netwerk van verschillende huizen die op een afstand van hooguit enkele honderden meters van elkaar liggen. Ze verhuizen soms wel, maar zijn in principe erg plaats- en gebiedstrouw. Soms wordt één huis jaar na jaar als zomer- en winterverblijf gebruikt. De jachtgebieden liggen in een straal van 1 tot 5 km (zelden meer) rondom de kolonie. Vliegroutes volgen waar mogelijk lijnvormige structuren, maar laatvliegers vliegen bij gunstige weersomstandigheden ook wel grote afstanden door open gebied. In de winter zoeken laatvliegers nauwe en relatief droge plaatsen op zoals spouwmuren, spleten en scheuren in zolders, oude kelders en soms ook kieren dicht bij de ingang van grotten.

De grijze grootoorvleermuis is in Nederland alleen in gebouwen aangetroffen. Maar dat kan ook te maken hebben met het feit dat we geen andere verblijfplaatsen kennen of dat we deze niet kunnen inspecteren. In Nederland is de grijze grootoorvleermuis alleen ten zuiden van de grote rivieren bekend. In Limburg vinden we hem op een aantal kerkzolders. Recente inventarisaties in Zeeuws-Vlaanderen hebben slechts een enkele waarneming van de grijze grootoorvleermuis opgeleverd.

Gebouw- en boombewonende soorten

De gewone baardvleermuis is in Nederland een schaars voorkomende soort van het kleinschalige agrarische cultuurlandschap en van bosgebieden. De gewone baardvleermuis bewoont in de zomer spleten en gaten in bomen, zolders, betimmeringen en vensterluiken aan huizen, of vleermuiskasten. Een kraamgroep varieert van tien tot meer dan honderd dieren en bewoont een netwerk van verblijfplaatsen waarbij telkens slechts een deel van de verblijfplaatsen binnen het netwerk bewoond wordt. Individuele dieren en groepen verhuizen regelmatig, waarbij jongen van enkele dagen oud al mee gaan. De homerange wordt als relatief klein geschat. Het merendeel van de dieren jaagt binnen één tot drie kilometer van de verblijfplaats, met maxima tot 10 km.

Kolonies van franjestaarten zijn in Nederland vooral gevonden in bomen en recent ook in gebouwen (spleetvormige ruimten en zolders van kerken en boerderijen). Heel soms ook in nestkasten en vleermuiskasten. Kraamkolonies bestaan gemiddeld uit 20-80 dieren en gebruiken een cluster van meerdere verblijfplaatsen in een klein gebied. Franjestaarten verhuizen regelmatig tussen deze verblijfplaatsen waarbij groepen zich vaak opsplitsen en hergroeperen. Er is nog maar weinig bekend van het landschapsgebruik van de franjestaart. Toch lijken lijnvormige elementen als lanen, bosranden, bomenrijen, houtwallen en oeverbegroeiing van belang als oriëntatielijnen tijdens het vliegen tussen verblijfplaats en jachtgebied. In Nederland gebruiken franjestaarten vooral ondergrondse ruimten zoals groeven, forten, ijskelders en bunkers als winterverblijfplaats. Daarbij kruipen ze meestal diep weg in scheuren en kieren.

Uit het buitenland zijn verblijfplaatsen van ruige dwergvleermuizen vooral aangetroffen in spleten en gaten in bomen, in nest- en vleermuiskasten, in gebouwen achter betimmeringen, achter daklijsten, onder dakbedekking en op zolders. Twee Nederlandse kolonies bewoonden spouwmuren. Vele solitaire mannetjes of kleine groepen zijn gevonden in spleten en gaten in bomen, achter loshangend schors en in kasten. (Kraam)kolonies gebruiken meerdere verblijfplaatsen en verhuizen relatief vaak. Ze jagen tot op 5 á 10 km van de verblijfplaats. Vliegroutes volgen zoveel mogelijk lijnvormige structuren. Roepende territoriale mannetjes en paarverblijven zijn gevonden in nest- en vleermuiskasten, in boomholtes en achter daklijsten en betimmeringen. Vaak liggen er veel paarplaatsen of –territoria in een klein gebied bijeen. Oude gatenrijke loofbossen in de buurt van waterpartijen kunnen tot echte ruige dwergvleermuis-paargebieden worden, waar haast in elke boom een mannetje zit te roepen. Als winterverblijf zijn gebouwen (spouwmuur, dakpannen, betimmering), houtstapels, maar ook boomholtes en nest- en vleermuiskasten bekend. Het zijn, in ieder geval in de relatief milde Nederlandse winters, geen stabiele slapers. Ze zijn relatief vaak wakker en kiezen temperatuurgevoelige winterslaapplaatsen. Bij vorst zoeken ze dan vaak verwarmde huizen op.

De gewone grootoorvleermuis gebruikt zeer uiteenlopende soorten verblijfplaatsen. Ze worden in de zomer aangetroffen op zolders, achter betimmeringen, daklijsten en vensterluiken, in spouwmuren en onder dakpannen, in holten en spleten in bomen en in nest- en vleermuiskasten. Deze gebruiken in kleine groepjes verspreid een groot aantal verblijfplaatsen naast elkaar. Ze verhuizen vaak. Als winterverblijf worden vooral ondergrondse ruimten gebruikt, zoals grotten, kalksteengroeven, oude steenfabrieken, bunkers, forten, vestingwerken, ijskelders en (kasteel)kelders. Overwinterende gewone grootoorvleermuizen zijn echter ook op zolders en in kerktorens, en een enkele keer in boomholtes gevonden.

Boombewonende soorten

De rosse vleermuis is in West-Europa een uitgesproken boombewonende soort. Zowel solitaire mannetjes, groepen vrouwtjes met jongen als dieren in winterslaap gebruiken boomholten als onderkomen.

De watervleermuis is een boombewonende soort van half open tot gesloten, waterrijk en bosrijk landschap. Grote dichtheden van deze soort worden vooral daar gevonden waar zowel beschut water als oud bos of oude bomen aanwezig zijn. De soort jaagt vlak boven het wateroppervlak van beschutte wateren of aan de beschutte kant van vijvers in landgoederen en parken en langs smalle vaarten, langzaam stromende rivieren en beken. Bij windstil weer wordt beschutting minder belangrijk. De watervleermuis kan ook boven land jagen, relatief laag boven bospaden of op beschutte, open plekken in het bos, en soms hoger tussen de boomkronen.

[lit. 7]

Effecten en conclusie

Mogelijk zijn er vleermuisverblijfplaatsen van boombewonende soorten in de te kappen bomen. Nader onderzoek naar het voorkomen van vleermuisverblijfplaatsen in de te kappen bomen dient hier uitsluitsel over te geven. Indien er verblijfplaatsen worden aangetroffen, dient schade aan deze soorten te worden voorkomen. Het verkrijgen van een ontheffing voor het voor het verwijderen van vleermuisverblijfplaatsen is niet mogelijk, omdat het plan niet aan een in de wet genoemd belang voldoet (zie hoofdstuk 2).

Wanneer uit nader onderzoek blijkt dat de te kappen bomen geen enkele functie hebben voor vleermuizen, kunnen deze vanuit vleermuisoogpunt worden gekapt (maar zie ook paragraaf over vogels).

Wanneer uit nader onderzoek blijkt dat er vleermuizen in de te kappen bomen verblijven, moeten alle negatieve effecten volledig worden voorkomen, om de Ffwet niet te overtreden. Bomen kunnen alleen worden gekapt wanneer er geen vleermuizen in verblijven en wanneer er in de omgeving voldoende alternatieve verblijfplaatsen zijn. Bomen kunnen, in de periodes dat deze niet in gebruik zijn door vleermuizen (in de juiste tijd van het jaar), 'gestript' worden, zodat ze niet meer geschikt zijn als verblijfplaats voor vleermuizen.

Voordat een boom gekapt of gestript wordt, dient de aanwezigheid van voldoende alternatieve verblijfplaatsen in de omgeving geborgd te zijn. Dit kan danwel doordat deze al aanwezig is (dit zal ook uit het nader onderzoek blijken), of doordat alternatieve verblijfplaatsen aangeboden worden, bijvoorbeeld in de vorm van vleermuiskasten. Op deze manier wordt de functionaliteit van het leefgebied blijvend garandeerd. Hoe en wanneer dit het beste uitgevoerd kan worden, dient op basis van nader onderzoek, uitgewerkt te worden in een ecologisch werkprotocol met mitigatieplan. Op deze manier wordt overtreding van de Ffwet voorkomen, waardoor een ontheffing niet nodig is.

4.6. Vogels

Gegevens

Het plangebied en de omgeving is geschikt voor algemeen voorkomen de akker, struweel en bosvogels. Mogelijk zijn er ook jaarrond beschermde nesten van bijvoorbeeld, buizerd, havik, sperwer en wespandief [lit. 2] aanwezig in de te kappen stukken bos. In het kader van het Natura 2000-beheerplan Brabantse Wal, is het voorkomen van de doelsoorten wespandief, boomleeuwerik, nachtzwaluw en zwarte specht inzichtelijk gemaakt tot 2008 (zie rapportage oriëntatiefase habitattoets Jagersrust door Econsultancy 2011). Hieruit blijkt dat er binnen het plangebied zelf minimaal twee territoria van boomleeuwerik aanwezig waren. Daarnaast bevond zich direct aan de zuid-oostzijde van het plangebied, het centrum van een territorium van een wespandief.

Effecten en conclusie

De omgeving van de locatie biedt mogelijk nestgelegenheid aan algemeen en minder algemeen voorkomende broedvogelsoorten. Werkzaamheden tijdens het broedseizoen (globaal van 15 maart-15 juli¹) kunnen broedvogels verstoren. Voor alle inheemse vogelsoorten geldt dat verstoren in het broedseizoen (individueel, nesten of eieren) verboden is. Vogels zijn op dezelfde wijze beschermd als tabel 3-soorten. Het aanvragen van ontheffing voor het verstoren van broedvogels is in principe niet mogelijk, omdat de effecten op vogels en daarmee een overtreding van de verbodsbepalingen van de Ffw gemakkelijk te voorkomen zijn, te weten door in principe twee mogelijkheden:

- buiten het broedseizoen werken, dit met risico dat sommige vogels tot in september kunnen broeden;
- de werkzaamheden vlak voor het broedseizoen inzetten en dan continue doorwerken (werkzaamheden niet langer dan enkele dagen stilleggen), zodat vogels niet gaan broeden in het gebied waar gewerkt wordt.

Voor het kappen van bomen op de planlocatie moet een kapvergunning worden aangevraagd. Er moet door een ter zake doende deskundige gecheckt worden op de aanwezigheid van (jaarrond beschermde) nesten. Wanneer er een jaarrond beschermd nest (zoals van een wespandief) wordt aangetroffen in de te kappen percelen, dient of:

- de horstboom (of -bomen) en omringende bomen ontzien te worden (zie gedragscode bestendig bosbeheer, bijlage I);
- of dient aangetoond te worden dat het kappen van de nestboom geen wezenlijk negatieve invloed heeft op het functioneren van het leefgebied voor deze soort (bijvoorbeeld doordat er voldoende uitwijkmogelijkheden zijn naar een volwaardig leefgebied/nestgelegenheid/vaste rust en verblijfplaats in de directe omgeving).

¹ Het broedseizoen loopt gemiddeld van 15 maart tot 15 juli. Afhankelijk van het weer kan deze periode echter verschuiven. Bovendien zijn er vogelsoorten die tot in september broedsels kunnen hebben. Vaste nestplaatsen van bijvoorbeeld uil of specht zijn, indien functioneel, jaarrond beschermd.

Als wordt geconstateerd dat in de directe omgeving van de werkzaamheden geen vogels broeden en er geen jaarrond beschermde nesten aanwezig zijn bij de start van de werkzaamheden, vindt er door de kap geen overtreding van de verbodsbepalingen voor vogels plaats (zie ook paragraaf 4.4 en 4.5).

4.7. Reptielen

Gegevens

In de nabijheid van het plangebied komt geschikt leefgebied voor reptielen voor. Het leefgebied van reptielen in Nederland bestaat over het algemeen uit ijle vegetatie. Die vegetatie moet voldoende schuilmogelijkheden bieden. En de plek moet snel opwarmen en voldoende open zijn om te kunnen zonnen. Vooral heide voldoet vaak aan deze voorwaarden. Ideale leefgebieden zijn overgangen tussen bossen en heide, structuurrijke vegetaties zoals oude heide, maar ook vervallen overgroeide steenstapels en muurtjes.

In de uurhokken van het plangebied zijn levendbarende hagedis (tabel 2-soort), hazelworm (tabel 3-soort) en gladde slang (HR-soort) waargenomen [lit. 2]. In onderstaand kader is de biotoop van deze soorten beschreven.

Biotoopeisen van reptielsoorten die mogelijk in of in de omgeving van het plangebied voorkomen

De levendbarende hagedis leeft bij voorkeur op enigszins vochtige heide of heide met vennen en in structuurrijke weg- en spoorbermen en ruigten. In Zeeland en op Terschelling komt de soort ook voor in de duinen.

De hazelworm heeft een voorkeur voor bossen, bosranden, houtwallen, heide en weg- en spoorbermen. Hazelwormen zijn vaak lastig te vinden omdat ze weinig op open plekken zonnen. In mei bestaat de grootste kans dat je ze zonnend aan kunt treffen. De rest van het jaar verschuilen ze zich vaak in bladlagen, onder heidestruiken of ondergronds.

Gladde slangen komen vooral voor op heideterreinen, hoogvenen en stuwwallen. In hun verspreiding zijn ze duidelijk beperkt tot zandgronden. Ze leven vooral van jonge nestmuizen en soms van hagedissen.

[lit. 3]

Effecten en conclusie

In en in de nabijheid van het plangebied komen mogelijk levendbarende hagedis, hazelworm en gladde slang voor. Om te voorkomen dat er tijdens de werkzaamheden individuen gedood of verwond worden, dient het plangebied voorafgaand aan de werkzaamheden afgezet te worden met een reptielen- en amfibieënscherm. Alle in het plangebied aanwezige reptielen dienen door een ter zake doende deskundige gevangen en verplaatst te worden naar geschikt leefgebied buiten de afzetting. Voor het vangen en verplaatsen van reptielen is een ontheffing in het kader van de Ffwet nodig. Na de realisatie van het plan zal er meer geschikt leefgebied ontstaan voor deze drie reptielsoorten dan dat er nu is.

4.8. Amfibieën

Gegevens

In de uurhokken van de planlocaties zijn dit jaar nog groene kikker, bruine kikker, gewone pad, kleine watersalamander (tabel 1-soorten), alpenwatersalamander (tabel 2-soort), vinpootsalamander (tabel 3-soort), rugstreeppad en kamsalamander (HR-soorten) waargenomen [lit. 2]. In 2009 zijn in de uurhokken van de planlocatie poelkikker en heikikker (HR-soorten) waargenomen. Uit gegevens van de Provincie Noord Brabant [lit.1] blijkt dat er in 2005 nog kamsalamanders waargenomen zijn in het Ranonkelven en in de Leemputten.

Biotoopeisen van amfibiesoorten die mogelijk op de planlocatie voorkomen (alleen tabel 2- en 3-soorten)

De alpenwatersalamander komt in Nederland in het zuiden en oosten voor, vaak in de buurt van bos en/of houtwallen. Hij heeft een voorkeur voor zandige leemgronden, waar hij voorkomt in beboste gebieden (loofbos) of kleinschalige landschappen met heggen en struwelen. De alpenwatersalamander is niet kieskeurig i.v.m. zijn voortplantingsbiotoop. In het voorjaar is hij in allerlei typen water te vinden, zolang het niet snel stromend of rijk aan vis is. Alpenwatersalamanders overwinteren op het land. (Er zijn ook waarnemingen van kleine aantallen dieren, die de hele winter in het water verblijven.) De eieren worden, net als bij andere watersalamanders, op de blaadjes van waterplanten afgezet. Als deze ontbreken, wat bij sterk beschaduwde bospoelen vaak het geval is, vormen de bladeren op de bodem een alternatief.

De kamsalamander komt verspreid over het gehele zuiden, midden en oosten van ons land voor. Zijn voorkeur gaat uit naar kleinschalige landschappen met bospercelen, heggen en struwelen. Het voortplantingsbiotoop bestaat voornamelijk uit matig voedselrijke tot voedselrijke, stilstaande wateren met een goed ontwikkelde onderwatervegetatie. Veel vindplaatsen zijn beek- of rivierbegeleidend. De poel mag niet geheel beschaduwd zijn en moet permanent water bevatten. Een klein percentage van de volwassen dieren blijft het hele jaar in het water.

De vinpootsalamander is te vinden in Noord-Brabant en Limburg. Hij komt vooral voor op zandgrond in bosgebieden. Aan de samenstelling van het bos worden weinig eisen gesteld. In Noord-Brabant en het noordelijke deel van Limburg is de soort te vinden in de grotere bos- en heidegebieden. Daar planten ze zich voort in heidevennen, bosvijvers en poelen. Ze vertonen hierbij een vrij grote tolerantie voor zuur water (tot pH 4). Hij maakt van allerlei typen water gebruik voor de voortplanting. Zelfs in karrensporen en langzaam stromende beekjes worden eieren afzet. Een groot deel van de populatie overwintert zelfs in het water.

De rugstreeppad komt, behalve in Groningen, in alle Nederlandse provincies voor. Het zwaartepunt van zijn verspreiding ligt in West- en Midden-Nederland, langs de grote rivieren en op de hogere zandgronden. Hij is een bewoner van zandige terreinen met een betrekkelijk hoge dynamiek, zoals de duinen, de uiterwaarden van de grote rivieren, opgespoten terreinen, heidevelden en akkers. Maar hij wordt ook op klei- en veengronden aangetroffen. Voor de voortplanting is de rugstreeppad afhankelijk van ondiepe wateren, die vrij snel opwarmen. Vaak wordt gebruik gemaakt van tijdelijke poeltjes en plassen, maar ook slootjes en venen kunnen geschikt zijn. Een voorwaarde is wel dat het water niet zuurder is dan pH 5. Brak water wordt getolereerd. Zo rond half april trekt hij vanuit zijn overwinteringslocatie (soms wel een meter diep onder de grond) naar het voortplantingswater. De rugstreeppad is een zeer slechte zwemmer. Hij zoekt altijd een plek op in het water, waar hij op de bodem kan zitten, terwijl zijn kwaakblaas net boven het wateroppervlak uitkomt. Op dergelijke plaatsen worden ook de eieren afgezet. Het type water, dat ze voor de voortplanting uitkiezen, droogt meestal tijdens de zomer op.

De heikikker is uit alle Nederlandse provincies (behalve Flevoland) bekend, maar kent zijn grootste verspreiding in de hoger gelegen delen van het land. Hij komt vooral voor in vochtige heidegebieden, waar sprake is van veenvorming en in hoog- en laagveengebieden. Ook in de rest van zijn verspreidingsgebied is vocht en veenvorming een belangrijk element van zijn biotoop. Maar hij wordt ook wel aangetroffen in vochtige schraalgraslanden, duinvalleien, bosranden, langs meren en rivieren en in komkleigebieden. De aanwezigheid van laag struweel en hoge kruidige gewassen is hier van belang. Het voortplantingsbiotoop bestaat uit ondiepe stilstaande wateren met oevervegetatie. Het water zelf is vaak enigszins zuur (pH 4 - 5.5) en voedselarm. Heikikkers overwinteren voornamelijk op het land. Hier bezetten zij vanaf september/oktober hun overwinteringsverblijf.

De poelkikker komt in Nederland vooral in het Oosten en Zuiden voor. Het is een zon- en warmteminnende soort met een voorkeur voor onbeschaduwde wateren. De oeverzone moet bij voorkeur goed begroeid zijn. En het water is vaak vrij omvangrijk of maakt deel uit van een groter complex van wateren. De Poelkikker is een kritische soort, die houdt van voedselarm, schoon water. Hij heeft een voorkeur voor zwak zure, stilstaande wateren in bos- en heidegebieden op de hogere zandgronden. Hij komt voor in venen, poelen en watergangen in hoogveengebieden, en in uiterwaarden. Poelkikkers overwinteren meestal op het land en niet in het water.

[lit. 3]

Effecten en conclusie

In en in de nabijheid van het plangebied komen mogelijk meerdere licht- en zwaarder beschermde amfibiesoorten voor (bastaardkikker, bruine kikker, gewone pad, kleine watersalamander (tabel 1-soorten), alpenwatersalamander (tabel 2-soort), vinpootsalamander (tabel 3-soort), rugstreeppad, kamsalamander, poelkikker en heikikker (tabel 3- en HR-soorten)).

Om te voorkomen dat er tijdens de werkzaamheden individuen gedood of verwond worden, dient het plangebied voorafgaand aan de werkzaamheden afgezet te worden met een reptielen- en amfibieënscherm. Alle in het plangebied aanwezige amfibieën dienen door een ter zake doende deskundige gevangen en verplaatst te worden naar geschikt leefgebied buiten de afzetting. Voor het vangen en verplaatsen van reptielen is een ontheffing in het kader van de Ffwet nodig. Door de werkzaamheden is tijdelijk een deel van mogelijk landbiotoop voor deze soorten niet meer geschikt als leefgebied. Er is echter in de omgeving voldoende landbiotoop voor deze amfibiesoorten aanwezig, waardoor de functionaliteit van het leefgebied voor deze soorten gewaarborgd blijft. Na de realisatie van het plan zal er meer geschikt leefgebied ontstaan voor deze amfibiesoorten dan dat er nu is.

4.9. Vissen

Gegevens

In 2009 is in de uurhokken van de planlocatie kleine modderkruiper (tabel 2-soort) waargenomen [lit. 2].

Biotoopeisen kleine modderkruiper

Kleine modderkruiper komt wijd verspreid over Nederland voor in zowel stilstaande als stromende wateren. Op de hogere zandgronden en in het overgrote deel van Zeeland lijkt de soort niet tot weinig voor te komen. In Zeeland heeft dit waarschijnlijk te maken hebben met de geïsoleerde ligging en het hogere zoutgehalte.

[lit. 3]

Effecten en conclusie

Er worden enkele sloten gedempt op beide planlocaties. Mogelijk komen daar kleine modderkruipers voor. Nader onderzoek moet uitsluitsel geven over het voorkomen van de kleine modderkruiper in de te dempen sloten.

Wanneer de kleine modderkruiper in de te dempen sloten voorkomt, zal het leefgebied voor deze soort verdwijnen als gevolg van het dempen van de sloten. De functionaliteit van het leefgebied van deze soort wordt door het plan dus aangetast. Hiervoor dient een ontheffing in het kader van de Ffwet aangevraagd te worden.

Wanneer er geen kleine modderkruipers in de te dempen sloten aanwezig zijn, is geen ontheffing van de Ffwet nodig.

In het kader van de zorgplicht dienen alle (beschermde en niet beschermde) individuen aanwezig in de te dempen sloten gevangen en verplaatst te worden naar geschikt leefgebied voor dat de sloten gedempt worden.

4.10. Dagvlinders, libellen en overige ongewervelden

Gegevens

In 2005 is de zwartrugbosmier waargenomen (tabel 1-soort). In 2011 is het heideblauwtje waargenomen in de uurhokken van de planlocatie en in 2007 de rouwmantel (HR-soorten) [lit.2].

Biotoopeisen van heideblauwtje en rouwmantel

Het heideblauwtje is een schaarse standvlinder die lokaal voorkomt op de hogere zandgronden in Noordoost-, Midden- en Zuid-Nederland; in de duinstreek vliegt het heideblauwtje vrijwel alleen nog op de Waddeneilanden Texel en Terschelling. Het heideblauwtje komt voor op zowel droge als natte heidevelden; vaak op de overgang van droge naar natte heide. De heide is doorgaans vrij open tot zeer open en structuurrijk met hier en daar kale grond. Vooral struikhei; soms dophei of vlinderbloemigen zoals rolklaver en heidebrem worden als waardplant gebruikt.

De rouwmantel is een sinds 1964 verdwenen standvlinder, waarvan ieder jaar enkele zwervers worden waargenomen; soms overwinteren ze hier zelfs. In 1995 was er sprake van een invasie en enkele vlinders hebben hier ook overwinterd; tot een vestiging heeft het echter niet geleid. Ook in 2006 vond er een belangrijke invasie plaats met honderden rouwmantels verspreid over het hele land. Gevarieerde, open bossen met wilgen op vochtige, zonnige plaatsen vormen het habitat voor de rouwmantel. Diverse soorten wilg, waaronder vooral boswilg, grauwe wilg en geoorde wilg; in mindere mate ook berk, ratelpopulier en prunus worden gebruikt als waardplant.

[lit. 4]

Effecten en conclusie

Het voorkomen van licht beschermde tabel 1-soorten in het plangebied is niet uit te sluiten. Voor het verstoren van tabel 1-soorten geldt een vrijstelling voor ontheffing van de Ffwet bij werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling.

In de directe omgeving van het plangebied komen mogelijk heideblauwtje en rouwmantel voor (HR-soorten). In de nieuwe situatie zal er meer geschikt habitat voor vlinders ontstaan. Door de werkzaamheden zal er geen leefgebied voor deze soorten verdwijnen. Negatieve effecten als gevolg van de werkzaamheden op deze soortgroepen zijn uitgesloten. Van een overtreding van de Ffwet is geen sprake. Ontheffing is niet nodig.

5. SAMENVATTING

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de gevolgen van het voornemen op de verschillende soortgroepen en hoe met deze gevolgen dient te worden omgegaan.

Tabel 5.1. Overzicht van de mogelijk aanwezige beschermde soorten (tabel 2 en 3) in het plangebied

soortgroep	besch. soorten in plangebied aanw.?	kans op overt. Ffwet	gevolgen	onthefing aanvragen Ffwet?
vaatplanten	nee	nee	geen	nee
grondgebonden zoogdieren	ja, mogelijk komt eekhoorn voor	ja	in de periode februari-maart maakt een eekhoornvrouwtje een nest. Het is van belang om of: - vóór deze periode bomen te kappen - of als de nesten verlaten zijn	nee
vleermuizen	mogelijk, boom-bewonende soorten rosse vleermuis en watervleermuis	ja	nader onderzoek en mogelijk mitigerende maatregelen (zie onder)	nee
jaarrond beschermde vogels	mogelijk	ja	wanneer er een jaarrond beschermd nest wordt aangetroffen in de te kappen percelen, dient of: - de horstboom (of -bomen) en omringende bomen ontzien te worden (zie gedragscode bestendig bosbeheer, bijlage I) - of dient aangetoond te worden dat het kappen van de nestboom geen wezenlijk negatieve invloed heeft op het functioneren van het leefgebied voor deze soort	nee
met tijdelijke nesten	mogelijk	ja	- buiten het broedseizoen werken, dit met risico dat sommige vogels tot in september kunnen broeden; - de werkzaamheden vlak voor het broedseizoen inzetten en dan continue doorwerken (werkzaamheden niet langer dan enkele dagen stilleggen), zodat vogels niet gaan broeden in het gebied waar gewerkt wordt	

soortgroep	besch. soorten in plangebied aanw.?	kans op overt. Ffwet	gevolgen	onthefing aanvragen Ffwet?
reptielen	ja, mogelijk levendbarende hagedis, hazelworm en gladde slang	ja	om te voorkomen dat er tijdens de werkzaamheden individuen gedood of verwond worden, dient het plangebied voorafgaand aan de werkzaamheden afgezet te worden met een reptielen- en amfibieën- scherm. Alle in het plangebied aanwezige reptielen dienen door een ter zake doende deskundige gevangen en verplaatst te worden naar geschikt leefgebied buiten de afzetting	ja, voor het vangen en verplaatsen van reptielen is een ontheffing in het kader van de Ffwet nodig
amfibieën	ja, mogelijk komen alpenwatersalamander (tabel 2-soort), vinpootsalamander (tabel 3-soort), rugstreep-pad, kamsalamander, poelkikker en heikikker (HR-soorten) voor	ja	om te voorkomen dat er tijdens de werkzaamheden individuen gedood of verwond worden, dient het plangebied voorafgaand aan de werkzaamheden afgezet te worden met een reptielen- en amfibieën- scherm. Alle in het plangebied aanwezige amfibieën dienen door een ter zake doende deskundige gevangen en verplaatst te worden naar geschikt leefgebied buiten de afzetting	ja, voor het vangen en verplaatsen van reptielen is een ontheffing in het kader van de Ffwet nodig
vissen	ja, mogelijk komt kleine modderkruiper voor	ja	nader onderzoek moet uitsluitel geven over het voorkomen van de kleine modderkruiper in de te dempen sloten. In het kader van de zorgplicht dienen alle (beschermde en niet beschermde) individuen aanwezig in de te dempen sloten gevangen en verplaatst te worden naar geschikt leefgebied voor dat de sloten gedempt worden.	wanneer de kleine modderkruiper in de te dempen sloten voorkomt, zal er leefgebied voor deze soort verdwijnen als gevolg van het dempen van de sloten. De functionaliteit van het leefgebied van deze soort wordt door het dus aangetast. Hiervoor dient een ontheffing in het kader van de Ffwet aangevraagd te worden
dagvlinders, libellen en overige ongewervelden	ja, mogelijk komen heideblauwtje en rouwkmantel voor)	nee	geen	nee

Algemeen

Het is aan te raden om voorafgaand aan de werkzaamheden een ecologisch werkprotocol op te stellen. In dit werkprotocol wordt aangegeven hoe ter plaatse omgegaan dient te worden met aanwezige flora en fauna en op welke manier de werkzaamheden uitgevoerd worden.

6. BRONNEN

1. J. Mos, 2011, Oriëntatiefase habitattoets Jagersrust te Woensdrecht, Econsultancy, Boxmeer.
2. Website van Telmee.nl, www.telmee.nl.
3. Website van RAVON, www.ravon.nl.
4. Website van de Vlinderstichting, www.vlinderstichting.nl.
5. Website van Wilde-Planten.nl, www.wilde-planten.nl.
6. Website van Zoogdierverseniging.nl, www.zoogdierverseniging.nl.
7. Website van vleermuis.net; <http://www.vleermuis.net/>.
8. Website gebiedendatabase van het Ministerie van Economische zaken, :Landbouw en Innovatie; <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=n2k&groep=2&id=n2k128>.
9. R. van Veen, R. Geraeds, J., 2005, JansenInrichtingsvisie Jagersrust, Grontmij B.V.
10. Website van Google Maps.nl: google.nl/maps?hl=nl.

BIJLAGE I GEDRAGSCODE ZORGVULDIG BOSBEHEER

GEDRAGSCODE BOSBEHEER

Inhoud

Inleiding	4
Wettelijk kader	5
Reikwijdte	6
Toepassing	6
Afwijken	6
Begrippen	7
Maatregelen bij boswerkzaamheden, algemeen	8
Maatregelen inzake tijdelijke werkstop	9
Maatregelen tijdens de voorbereiding van werkzaamheden	9
Maatregelen tijdens de uitvoering van werkzaamheden	10
Overige maatregelen	11
Checklist bosbeheer	12

Inleiding

In 2005 was de Gedragscode zorgvuldig bosbeheer de eerste door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode die in werking trad. Die gedragscode gold tot 1 januari 2010. In 2009 is de Gedragscode zorgvuldig bosbeheer geëvalueerd en op basis van de evaluatieresultaten en relevante ontwikkelingen aangepast. Bij deze gelegenheid is de naam van de gedragscode aangepast.

Deze tweede versie, de "Gedragscode bosbeheer", is opgesteld door het Bosschap met medewerking van de Algemene Vereniging Inlands Hout, de 12Landschappen, Natuurmonumenten, SBNL (mede namens de FPG), Staatsbosbeheer en de Unie van Bosgroepen. De evaluatie van de eerste Gedragscode zorgvuldig bosbeheer is uitgevoerd door het Bosschap en Vogelbescherming Nederland, met medewerking van de voornoemde organisaties.

De Gedragscode bosbeheer treedt in werking op de datum van goedkeuring door de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en geldt tot vijf jaar na definitieve goedkeuring. Voordat deze termijn is verstreken, zal worden bekeken of ontwikkelingen in de praktijk gedurende deze periode aanleiding geven om deze gedragscode aan te passen. Een tussentijdse aanpassing is mogelijk indien een van de ondertekenende partijen of het ministerie van EL&I oordeelt dat de ontwikkelingen in de praktijk dit noodzakelijk maken. Daartoe zal de werkgroep Gedragscodes van het Bosschap, waarin alle genoemde partijen zijn vertegenwoordigd, gehandhaafd blijven.

Wettelijk kader

In de Flora- en faunawet is een groot aantal inheemse dier- en plantensoorten aangewezen als beschermde soort. Op grond van artikel 8 van de Flora- en faunawet is het verboden om planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te vernielen of te beschadigen. Verder is het op grond van de artikelen 9 tot en met 12 van de wet verboden om dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden of opzettelijk te verontrusten, om hun nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren en om hun eieren te beschadigen of te vernielen.

Beschermde inheemse dier- en plantensoorten

Beschermde inheemse dier- en plantensoorten genieten niet allemaal in dezelfde mate bescherming. Het volgende onderscheid kan worden gemaakt:

- a) Algemeen voorkomende beschermde inheemse dier- en plantensoorten. Deze soorten zijn aangewezen bij ministeriële regeling. Het gaat om bijvoorbeeld de bosmuis, de ree en het konijn. Voor deze algemene soorten geldt bij bepaalde werkzaamheden - waaronder bosbeheer - een algemene vrijstelling van de verboden van de Flora- en faunawet. De aanwezigheid van zulke soorten in het terrein is dan ook minder van belang bij het toepassen van de Gedragscode bosbeheer. Wel is de algemene zorgplicht van artikel 2 van de Flora- en faunawet ook op deze soorten van toepassing. De zorg houdt in dat het verplicht is om, wanneer dat redelijkerwijs mogelijk is, handelingen die schadelijk kunnen zijn voor flora en fauna achterwege te laten, of om alle redelijkerwijs mogelijke maatregelen te nemen om zulke schadelijke gevolgen te voorkomen, te beperken of ongedaan te maken.
- b) Beschermde inheemse dier- en plantensoorten die niet zijn aangewezen als zeer algemeen voorkomende soort. Het gaat hierbij om:
 - soorten van bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten (bijvoorbeeld de boomarter en de das);
 - soorten van de Habitatrichtlijn, bijlage IV (zoals een aantal vleermuissoorten);
 - soorten van de Vogelrichtlijn (alle Europese vogelsoorten);
 - alle overige beschermde dier- en plantensoorten;

Voor de sub b genoemde soorten geldt bij het uitvoeren van werkzaamheden in het kader van bosbeheer een vrijstelling van de verboden van de artikelen 8, 9, 10, 11 en 12 van de Flora- en faunawet. Voorwaarde daarbij is dat wordt gewerkt volgens een door de minister van EL&I goedgekeurde gedragscode. Ook voor de sub b genoemde soorten geldt altijd de algemene zorgplicht.

Meer informatie over de categorieën beschermde inheemse dier- en plantensoorten vindt u op www.rijksoverheid.nl

Bij de uitvoering van bosbeheer kan niet altijd worden voorkomen dat in strijd met deze verbodsbepalingen wordt gehandeld. Op de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet bestaan echter uitzonderingen die zijn vastgelegd in het Besluit Vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten. Dit besluit maakt de uitvoering van bepaalde werkzaamheden, waaronder bestendig bosbeheer, mogelijk via een vrijstelling. Bij die vrijstelling geldt de voorwaarde dat wordt gewerkt volgens een door de minister van EL&I goedgekeurde gedragscode. Daartoe is deze Gedragscode bosbeheer opgesteld.

Deze is erop gericht dat werkzaamheden op een zodanig zorgvuldige wijze worden uitgevoerd dat er geen overtreding plaatsvindt van de verboden van de Flora- en faunawet.

De soorten van bijlage 1 van het Vrijstellingsbesluit en van bijlage IV van de Habitatrichtlijn genieten een zwaardere bescherming in de regelgeving. Daarom besteedt de Gedragscode bosbeheer bijzondere aandacht aan het zorgvuldig handelen met betrekking tot de betreffende soorten, voor zover die in bossen voorkomen.

De Gedragscode bosbeheer spitst zich toe op soorten die in het bos voorkomen en legt de nadruk op soorten waarvan de duurzame instandhouding van de populaties mogelijk beïnvloed kan worden door de uitvoering van boswerkzaamheden. Daarom staan de vogelsoorten die vooral in het bos voorkomen en tevens zijn opgenomen in bijlage 1 van de Vogelrichtlijn en op de Rode lijst expliciet vermeld in de Checklist bosbeheer.

Reikwijdte

De gedragscode geldt alleen voor het uitvoeren van regulier bosbeheer, ook wel aangeduid als bestendig bosbeheer. Dit betreft ingrepen die met een zekere regelmaat plaatsvinden, waarbij de leefomgeving dusdanig constant blijft dat de in het bos voorkomende soorten zich daar kunnen handhaven. Hierbij wordt in de eerste plaats gedacht aan het vellen en uitslepen van bomen. Ook hakhoutbeheer valt hieronder. Maar ook andere reguliere boswerkzaamheden die eventueel schade zouden kunnen toebrengen aan flora en fauna kunnen worden uitgevoerd met toepassing van deze gedragscode.

Wanneer sprake is van kaalkap die is gericht op omvorming naar een andere functie ('ruimtelijke ontwikkeling') kan deze gedragscode dus niet worden toegepast en is in beginsel een ontheffing nodig.

Toepassing

Bij de voorbereiding en uitvoering van boswerkzaamheden worden de hierna volgende, genummerde maatregelen nageleefd.

Wanneer het echter gaat om boswerkzaamheden die evident niet leiden tot overtreding van verbodsbepalingen uit de Flora en faunawet, dan hoeven die maatregelen niet te worden toegepast. Als zodanig kunnen worden beschouwd:

- inventarisatiewerkzaamheden;
- het bessen van bomen;
- werkzaamheden die plaatsvinden op boswegen en bospaden en in bermen, waaronder wegonderhoud, aanbrengen van routebepaling en infopanelen, het verwerken van langhout, het transporteren van hout en het chippen van hout;
- het handmatig uittrekken van invasieve uitheemse soorten, waaronder Amerikaanse vogelkers.

Deze werkzaamheden kunnen het hele jaar worden uitgevoerd zonder dat een ontheffing of speciale voorzorgsmaatregelen nodig zijn, althans wanneer de normale zorgvuldigheid in acht wordt genomen.

Afwijken

Afwijking van een in de gedragscode beschreven gedragsregel is alleen mogelijk onder de voorwaarde dat dit in een werkplan of vergelijkbaar document (eventueel een bijlage bij de Checklist bosbeheer) wordt gemotiveerd door een ecologisch deskundige. Deze beschrijft daarin waarom het in dit

concrete geval niet mogelijk of niet wenselijk is om te handelen volgens een in de gedragscode beschreven gedragsregel. Zo kan het bijvoorbeeld onwenselijk zijn om te handelen volgens zo'n gedragsregel wanneer toepassing van die regel leidt tot een negatief effect voor een bepaalde soort. Verder motiveert deze deskundige waarom de gekozen alternatieve werkwijze verantwoord is, en voor de betreffende soort minimaal hetzelfde (mitigerende) effect heeft als de in de gedragscode beschreven gedragsregel, dan wel een gunstiger effect heeft.

Dit document is steeds beschikbaar voor het toezicht op de naleving van de wet. Desgevraagd krijgt een handhavende instantie inzage in het document of een kopie daarvan.

Wanneer aan deze voorwaarden wordt voldaan, dan geldt dat, ondanks de afwijking, wordt gewerkt volgens de Gedragscode. Wanneer niet aan de hiervoor vermelde voorwaarden kan worden voldaan moet een ontheffing op grond van artikel 75 van de Flora- en faunawet worden aangevraagd.

Begrippen

In deze gedragscode wordt verstaan onder:

- Aannemer:** De persoon die ter zake van de Gedragscode bosbeheer door het bedrijf dat of de organisatie die de boswerkzaamheden uitvoert is aangewezen om tegenover de beheerder op te treden als vertegenwoordiger van het bedrijf en om leiding te geven aan de werkzaamheden. Wanneer de werkzaamheden worden uitgevoerd door (medewerkers van) de beheerder zelf, dan moet voor 'de aannemer' worden gelezen: 'De persoon die ter zake van de Gedragscode bosbeheer door de beheerder is aangewezen om leiding te geven aan de werkzaamheden'.
- Bos:** Een levensgemeenschap van planten en dieren, waarin de boomvormende soorten beeldbepalend zijn.
- Beheerder:** Beheerder van bos die bevoegd is opdracht te geven tot het verrichten van boswerkzaamheden. In veel gevallen zal de beheerder de eigenaar van het bos zijn, maar het kan ook een derde zijn, bijvoorbeeld een bosgroep of een rentmeester.
- Boswerkzaamheden:** Alle werkzaamheden die in een bos in het kader van bestendig beheer worden verricht door of in opdracht van de beheerder.
- Broedgeval:** Een locatie waar een bewoond nest is vastgesteld of waarvan op basis van het vastgestelde territorium moet worden aangenomen dat er een bewoond nest aanwezig is.
- Bijzondere Nestbomen:** Bomen met 'bewoonde' of 'bewoonbare'
- horsten van roofvogels en uilen ('horstbomen'; inclusief nestkasten);
- nesten van raven en zwarte kraaien;
- nesten van eekhoorns;
- nesten van kolonievogels.
- Checklist bosbeheer:** De Checklist bosbeheer (zie achter deze Gedragscode). Voor zover gebruik wordt gemaakt van een kaart waarop te beschermen elementen worden aangeduid, wordt deze kaart geacht deel uit te maken van de Checklist bosbeheer.

- Holenbomen:** Bomen, ongeacht de grootte, waarin holen, spleten of rottingsgaten zijn vastgesteld. Onder spleten worden ook verstaan spleten veroorzaakt door loshangend schors. Het kan zowel om levende als om dode bomen gaan. Uiteraard kan een holenboom tevens een (bijzondere) nestboom zijn.
- Inventarisatie:** Het verzamelen van actuele gegevens door middel van een als doeltreffend aanvaarde en op de soort gerichte methode van inventariseren. Een inventarisatie wordt uitgevoerd door een ecologisch deskundige. Dit is iemand die ter zake aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie doordat hij of zij:
- op HBO- of universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie, en/of
 - als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus of werkzaam is voor een terreinbeherende organisatie, en/of
 - aantoonbaar actief is op het gebied van de soortenbescherming of soortenmonitoring en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdiervereniging, Das en Boom, RAVON, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE), en/of
 - aantoonbaar actief is op het gebied van de soortenmonitoring en/of soortenbescherming.
- Loof- en gemengd bos:** Bos dat op grond van de navolgende definities geen naald- of populierenbos is.
- Naaldbos:** Bos dat voor ten minste 80% uit naaldbomen bestaat.
- Populierenbos:** Bos dat voor ten minste 80% uit populieren bestaat.

Maatregelen bij boswerkzaamheden, algemeen

1. *Zorgvuldigheid*
 - Bij de voorbereiding en uitvoering van boswerkzaamheden wordt de benodigde zorgvuldigheid met betrekking tot de flora en fauna in acht genomen.
2. *Verantwoordelijkheid aannemer*
 - De aannemer is verantwoordelijk voor het adequaat uitvoeren van de in de Gedragscode bosbeheer en bijbehorende Checklist bosbeheer beschreven maatregelen, ook wanneer deze in onderaanneming worden uitgevoerd.
3. *Verantwoordelijkheid beheerder*
 - De beheerder is verantwoordelijk voor het toezicht op de toepassing van de Gedragscode bosbeheer door de aannemer.

Maatregelen inzake tijdelijke werkstop

4. *Loof- en gemengd bos*

- In de periode 15 maart tot 15 juli worden géén boswerkzaamheden uitgevoerd in loof- en gemengd bos. Als uitzondering op deze regel kan in de periode tot 15 april nog wel hout worden uitgesleept dat voor 15 maart geveld is.

5. *Naald- en populierenbos*

- In de periode 15 maart tot 15 juli worden géén boswerkzaamheden uitgevoerd in een vak/afdeling met naald- of populierenbos wanneer is vastgesteld dat daar broedgevallen voorkomen van vogelsoorten die zijn opgenomen in de Rode Lijst 2004 of bijlage 1 van de Vogelrichtlijn (zie Checklist bosbeheer).
- Bovendien worden er in die periode geen vellingswerkzaamheden uitgevoerd binnen een afstand van 50 meter vanaf een bijzondere nestboom, ook wanneer die bijzondere nestboom in een andere vak/afdeling staat.

Maatregelen tijdens de voorbereiding van werkzaamheden

6. *Inventarisatie*

- De beheerder zorgt ervoor dat vóór de aanvang van de boswerkzaamheden een inventarisatie door een deskundige plaatsvindt van de aanwezige flora- en fauna-elementen die bij het uitvoeren van de boswerkzaamheden moeten worden ontzien of beschermd (zie Checklist bosbeheer). Wespddieven vragen als beschermde soort bijzondere aandacht. Wanneer bekend is dat een wespddief in de afgelopen vijf jaar in een bepaald perceel heeft gebroed of wanneer er concrete aanwijzingen zijn dat er een wespddief in het terrein aanwezig is, wordt een ter zake deskundige ingeschakeld.

7. *Aanduiding van te beschermen elementen*

- De beheerder zorgt ervoor dat de aannemer weet waar zich de flora- en fauna elementen bevinden die bij het uitvoeren van de werkzaamheden moeten worden gespaard en/of ontzien, door het intekenen van de locaties daarvan op een voldoende duidelijke kaart of door aanwijzing en markering in het terrein. Dassenburchten worden altijd in het terrein gemarkeerd.
- Een en ander wordt vastgelegd in de Checklist bosbeheer.

8. *Aanvullende afspraken*

- De beheerder maakt, aanvullend op de gedragsregels van deze gedragscode, met de aannemer afspraken over de wijze waarop de planning en de uitvoering van de werkzaamheden wordt afgestemd op de aanwezigheid van flora- en fauna-elementen die moeten worden gespaard, ontzien en/of beschermd.
- De beheerder legt deze afspraken vast in de Checklist bosbeheer, die voor aanvang van het werk wordt opgemaakt en door of namens de beheerder en de aannemer wordt ondertekend.

9. *Verstrekken Checklist bosbeheer*

- De aannemer geeft zijn eventuele personeel en/of onderaannemers een kopie van de Checklist bosbeheer en zorgt ervoor dat de Checklist bosbeheer op het werk voorhanden is; de Checklist bosbeheer is in elk geval in alle machines en in de schaftgelegenheid beschikbaar.

10. *Instrueren personeel*

- De aannemer instrueert zijn personeel en/of onderaannemers hoe zij de werkzaamheden dienen uit te voeren conform de Gedragscode bosbeheer en de in de Checklist bosbeheer vastgelegde afspraken.

Maatregelen tijdens de uitvoering van werkzaamheden

11. *Gebruik vaste infrastructuur*

- Bij vellings- en uitsleepwerkzaamheden wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van een vaste infrastructuur van wegen, paden en sporen.

12. *Korte doorlooptijd*

- Vellingswerkzaamheden in een en hetzelfde vak/afdeling worden uitgevoerd in een doorlooptijd die zo kort is als redelijkerwijs mogelijk. Ditzelfde geldt voor uitsleepwerkzaamheden.

13. *Bijzondere nestbomen en holenbomen*

- Bijzondere nestbomen en holenbomen worden niet geveld.
- Bomen die direct naast een bijzondere nestboom staan worden gespaard om te voorkomen dat een bijzondere nestboom vrij komt te staan.
- In de periode 15 maart tot 15 juli¹⁾ worden geen vellingswerkzaamheden uitgevoerd binnen een afstand van 50 meter vanaf een bijzondere nestboom.
- Bij vellingen in de nabije omgeving van een bijzondere nestboom is de velrichting altijd van deze boom afgewend.

14. *Niet aangeduide elementen*

- Bij de werkzaamheden worden niet alleen de flora- en fauna-elementen die zijn vastgelegd in de checklist gespaard of ontzien, maar ook andere waarneembare, te beschermen flora- en fauna-elementen die tijdens de werkzaamheden worden aangetroffen, zoals bijvoorbeeld bewoonde vogelnesten. Bijzondere alertheid daartoe is vereist wanneer nestindicerend gedrag van vogels wordt waargenomen, wanneer vogels worden aangetroffen die hun broedtijd hebben in de periode van de werkzaamheden en wanneer er door een afwijkende voorjaarsperiode een verhoogde kans op broedgevallen bestaat.

15. *Ontzien van andere nestbomen*

- In de periode 15 maart tot 15 juli¹⁾ worden geen bomen geveld waarin nesten zijn vastgesteld, óók wanneer het gaat om nesten van andere vogels dan roofvogels, uilen, raven en zwarte kraaien, of vogels van de soorten genoemd in de Checklist bosbeheer.
- Wanneer in die periode vellings- en uitsleepwerkzaamheden worden uitgevoerd in de buurt van zo'n boom wordt voldoende afstand gehouden, om de kans op verstoring van het nest of veront-rusting van de vogels tot een minimum te beperken.
- De velrichting is altijd van zo'n boom afgewend.

16. *Verblijfplaatsen van vleermuizen en boomarters*

- Wanneer in de periode 15 maart tot 15 juli¹⁾ vellings- en sleepwerkzaamheden worden uitgevoerd in de buurt van een boom waarvan bekend is dat die dient als vaste rust- of verblijfplaats van vleermuizen of boomarters, wordt een afstand van 25 m van die boom aangehouden om de kans op verstoring van de rust- of verblijfplaats of verontrusting van de betreffende dieren tot een minimum te beperken.
- Ook hier is de velrichting altijd van zo'n boom afgewend.

1) Zoals uit maatregel 4. blijkt worden in deze periode helemaal geen boswerkzaamheden uitgevoerd in loof- en gemengd bos. De hier beschreven maatregel geldt dan ook aanvullend, bij werkzaamheden in andere bostypen dan loofbos en gemengd bos.

17. *Dassenburchten*

- Werkzaamheden binnen een straal van twintig meter van een dassenburcht welke is bewoond of als tijdelijke rust- of verblijfplaats dient vinden slechts plaats in de periode van 1 september tot 1 december en uitsluitend voor zover daarbij geen gebruik wordt gemaakt van rijdend materieel. Bomen en ondergroei boven op de burcht en bij ingangen worden daarbij zoveel mogelijk gespaard.
- De velrichting wordt daarbij altijd van de burcht afgewend.
- Voor de ingangen mogen geen velhout, takken, toppen of afkortstukken achterblijven.

18. *Mierenhopen en jeneverbesbomen*

- Mierenhopen en jeneverbesbomen worden jaarrond bij de werkzaamheden gespaard en ontzien.

Overige maatregelen

19. *Onvoorziene omstandigheden*

- Wanneer de beheerder of de aannemer tijdens de uitvoering onvoorziene omstandigheden constateert, worden deze vastgelegd in een afwijkingsrapport (Checklist bosbeheer, deel 2). Hierbij wordt aangegeven in hoeverre is afgeweken van de Gedragscode bosbeheer en/of de Checklist bosbeheer en welke maatregelen direct na deze constatering zijn getroffen.

20. *Calamiteiten*

- Wanneer in verband met calamiteiten, of in het belang van de veiligheid boswerkzaamheden moeten plaatsvinden die geen uitstel kunnen velen, worden daarbij zoveel als redelijkerwijs mogelijk de gedragsregels van deze gedragscode in acht genomen. Het gaat hierbij om boswerkzaamheden zoals het ruimen van materiaal na storm- en andere natuurrampen, en het verplichte bestrijden van schadelijke of plaagsoorten. Dit geldt ook voor het ondernemen van activiteiten als gevolg van acties op grond van wettelijke maatregelen of verordeningen ten behoeve van bijvoorbeeld dierziektebestrijding en bestrijding van bacterievuur en iepziekte.
- Waar mogelijk wordt het advies ingewonnen van een ecologische deskundige.
- Calamiteiten, de wijze waarop de schade daarna is beperkt en de effecten die dit heeft gehad dienen te worden vastgelegd.

Checklist bosbeheer

Het wordt aan beide ondertekenaars aanbevolen de Checklist bosbeheer (inclusief bijbehorende kaarten en inventarisatielijsten) te bewaren, teneinde ook op termijn aan te kunnen tonen dat zorgvuldig is gehandeld.

Deel 1: Werkvoorbereiding

Deze Checklist bosbeheer deel 1 wordt vóór aanvang van de werkzaamheden door de beheerder ingevuld en ondertekend. Ook de aannemer ondertekent als blijk van ontvangst, kennisname en akkoord. De Checklist bosbeheer wordt in tweevoud opgemaakt; beheerder en aannemer behouden elk een getekend exemplaar.

➔ Op welk(e) vak/afdelingen heeft deze checklist bosbeheer betrekking?

Gebieds-/objectaanduiding:

.....
.....

➔ Is er een kaart gemaakt en bijgevoegd waarop de te beschermen elementen zijn aangeduid?

- ☐ Ja
☐ Nee

➔ Omschrijving van de uit te voeren werkzaamheden:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

➔ Wanneer worden de maatregelen uitgevoerd:

Aanvang werkzaamheden:

Afronding werkzaamheden:

➔ Te beschermen soorten en/of elementen

	Aantal locaties van nesten of voorkomens, gemarkeerd door beheerder	
	Locaties gemarkeerd op kaart:	Aangewezen en gemarkeerd in het terrein:
Elementen die jaarrond worden gespaard en ontzien:		
• Bijzondere nestbomen (zie 'begrippen')		
• Holenbomen (zie 'begrippen')		
• Dassenburchten		
• Mierenhoppen		
• Jeneverbesbomen		
Broedgevallen van vogels:		
<i>Broedgevallen van vogels van de Rode lijst 2004</i>		
• Boomvalk		
• Draaihals		
• Grauwe vliegenvanger		
• Groene Specht		
• Kneu		
• Koekoek		
• Kortsnavelboomkruiper		
• Matkop		
• Nachtegaal		
• Raaf		
• Ransuil		
• Spotvogel		
• Wielewaal		
• Zomertortel		
<i>Broedgevallen van vogels van Bijlage 1 Vogelrichtlijn:</i>		
• Blauwborst		
• Boomleeuwerik		
• Middelste Bonte Specht		
• Nachtzwaluw (tevens op Rode Lijst 2004)		
• Oehoe		
• Rode Wouw		
• Ruigpootuil		
• Slechtvalk		
• Wespindief		
• Zwarte Specht		

Andere vogel-, plant- of diersoorten of elementen		
<i>die bescherming behoeven (aan te geven door de beheerder, op basis van specifieke omstandigheden ter plekke, bijvoorbeeld Bosranden, habitat van Hazelmuis):</i>		
•		
•		
•		
•		
•		
•		

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins or other markings on the paper.

AANNEMER:

Datum

Plaats

Naam

Handtekening

Deel 2: Afwijkingsrapport

Het afwijkingsrapport kan worden gebruikt wanneer bij de werkzaamheden als gevolg van onvoorziene omstandigheden is afgeweken van deel 1 van de Checklist bosbeheer of van de Gedragscode bosbeheer. In dat geval wordt dit na de werkzaamheden ingevuld. Hierbij wordt aangegeven in hoeverre is afgeweken van de Gedragscode bosbeheer en/of de Checklist bosbeheer, en welke maatregelen direct na deze constatering zijn getroffen (zie ook onder nummer 19 van de maatregelen).

➔ Op welke wijze is afgeweken van de uitvoering zoals beschreven in deel 1, en waarom?

Afwijkingen ten opzichte van deel 1 van de checklist bosbeheer:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BEHEERDER:

Datum

Plaats

Naam

Handtekening

AANNEMER:

Datum

Plaats

Naam

Handtekening

